

[Documents de treball 9

[Legislació lingüística i procés de normalització:
el cas català a l'Estat espanyol

Agustí Pou Pujolràs

Any: 2002

Mercator (www.mercator-central.org) és un programa de recerca i un servei d'informació i documentació en l'àmbit de les llengües minoritzades d'Europa, desenvolupat conjuntament per tres centres que cobreixen aspectes diferents: educació, mitjans de comunicació i drets lingüístics i legislació.

Els *Documents de Treball Mercator-Legislació* pretenen posar a disposició dels usuaris de la xarxa Mercator una sèrie de treballs de recerca en curs i d'articles de petit format dins la temàtica dels drets, legislació i política lingüística, amb un èmfasi especial en l'ús de les llengües minoritzades a les esferes de domini públic.

Edita

CIEMEN (Centre Internacional Escarré per a les Minories Ètniques i les Nacions)
Rocafort 242, bis
08029 BARCELONA
(CATALUNYA)
Tel. (+34.93) 444 38 00
Fax (+34.93) 444 38 09
mercator@ciemen.org
www.troc.es/ciemen/mercator

Edició

Equip del Programa Mercator-Legislació:
Aureli Argemí
Virgínia Unamuno
Sergi Vilaró

Nota

La correspondència s'ha d'enviar a l'adreça del CIEMEN. Podeu fer-hi arribar, per correu -postal o electrònic- o fax, tots els documents que, segons el vostre criteri, haurien de formar part d'aquesta publicació.

El CIEMEN no fa necessàriament seves les opinions, els criteris i la terminologia exposats en les diverses col·laboracions.

ISSN 1133-3928

© Agustí Pou Pujolràs, 2002

Amb el suport de

[Legislació lingüística i procés de normalització: el cas català a l'Estat espanyol^{*}

Agustí Pou Pujolràs

Programa de normalització lingüística de l'àmbit judicial

Departament de Justícia de la Generalitat

1. Introducció	1
2. Marc jurídic en què es desenvolupa la normalització lingüística del català	2
2.1 Limitacions procedimentals i substantives a la normalització	3
2.2. Limitacions competencials	7
3. Principis bàsics que fonamenten el dret lingüístic a Catalunya: límits i possibilitats	8
3.1. Llengua oficial	8
3.2. Drets lingüístics	12
3.3. Llengua pròpia	12
4. Un altre exemple a tall de conclusió	14

1. Introducció

Dins de qualsevol política de normalització lingüística la relació que s'estableix entre el conjunt normatiu que ordena l'ús de les llengües que cohabitaven en un territori i l'ús real que tant el poder públic com els ciutadans en fan, constitueix un element rellevant per sospesar l'èxit dels resultats obtinguts, com també per dissenyar noves estratègies. Seria sens dubte un estudi interessant i necessari avaluar la incidència de la legislació lingüística pel que fa al restabliment i increment de l'ús del català comptant amb dades sectorials acurades.

^{*} Aquest treball prové bàsicament de la intervenció que vaig fer en representació de CIEMEN-Mercator a la jornada *El català: mirades al futur*, organitzada per la Universitat de Barcelona i CIEMEN-Mercator, que va tenir lloc el 13 d'abril de 2000.

Aquest treball, però, no té per objectiu examinar l'impacte de l'ordenació normativa del català en l'ús – terreny més propi de la sociolingüística -, sinó només esbossar els conceptes jurídics que serveixen de base a la legislació lingüística a Catalunya, les seves potencialitats, els seus límits i les seves contradiccions, tot exemplificant-los amb casos concrets. Es pretén apuntar alguna línia sobre què hi pot fer el dret per fer créixer l'ús del català, o el que és el mateix, per servir d'instrument a la seva normalització. I això subscriuint d'entrada dues premisses, que manllevo de dos coneguts autors. Una, poc encoratjadora, per bé que ben certa, formulada ja fa un temps per Albert Rossich en un llibre que ha tingut un gran ressò, el qual conclouïa referint-se al català: «Hem recuperat el prestigi, però ara ens falla allò que havíem tingut sempre: l'ús social»¹. La segona, de Joan Martí: «la situació d'un idioma no es resol exclusivament amb les lleis, ni positivament ni negativament. El que compta, per damunt de tot, és la voluntat i les actituds dels pobles, i la responsabilitat respecte de les seves aspiracions per part dels governants que els representen»². En altres paraules, hem de reconèixer des d'un bon començament que si l'ús social de la llengua flaqueja, com és el cas, les lleis només són un remei més per posar-hi solució, però un remei entre d'altres i segurament no el més important.

2. Marc jurídic en què es desenvolupa la normalització lingüística del català

Per començar, però, voldria fer una reflexió de caràcter general sobre el marc en què es mou, i presumiblement es mourà en el futur, el català i la seva normalització. La Constitució, en l'article 1, defineix l'Estat espanyol com a democràtic i de dret; l'article 2, per la seva banda, garanteix el dret de nacionalitats i regions a l'autonomia. Pel que aquí interessa, la forma de govern i la forma d'estat que dissenya la Constitució tenen les implicacions següents:

¹«El català: àmbits de prestigi i àmbits d'ús». A: PRATS, Modest; RAFANELL, August; ROSSICH, Albert. *El futur de la llengua catalana*. 7a ed. Barcelona: Empúries, 1995, pàg. 101.

² «Perspectiva de futur de la llengua catalana». A: *II Jornades de sociolingüística: l'ús social i el futur de la llengua*. Alcoi: Gabinet Municipal de Normalització Lingüística. Ajuntament d'Alcoi, 1994, pàg. 34.

2.1. Limitacions procedimentals i substantives a la normalització

La normalització lingüística i la recuperació del català discorre, lògicament, per camins democràtics, per mitjà de normatives aprovades pels parlaments, en aquest cas i en línies generals, els autonòmics. Les normes reglamentàries de desenvolupament s'han d'ajustar a aquesta normativa i, en tot cas, els tribunals fiscalitzen l'adequació legal i constitucional de la legislació lingüística. Això és, per descomptat, una obvietat, però interessa destacar les característiques en bona mesura especials que han definit tant l'elaboració com l'aplicació i la fiscalització jurisdiccional de la legislació lingüística.

En primer lloc, en l'elaboració de les lleis de normalització (política) lingüística s'ha buscat el consens, i en línies generals s'ha aconseguit. Aquesta és una dada important perquè ens indica que la tradició politicoparlamentària a Catalunya pel que fa a aquesta qüestió ha gaudit d'un enteniment bàsic entre les diverses forces polítiques³.

Un factor com aquest, que és positiu, també ha comportat una renúncia important a institucionalitzar instruments jurídics més definits o contundents. És més, l'enteniment bàsic suara esmentat es desplega en un marc força delimitat, que és la concreció i el desenvolupament de la Constitució, bàsicament l'article 3, el qual estableix el següent:

- «1. El castellà és la llengua espanyola oficial de l'Estat. Tots els espanyols tenen el deure de conèixer-la i el dret d'usar-la.
- »2. Les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives Comunitats Autònomes d'acord amb els seus Estatuts.
- »3. La riquesa de les diferents modalitats lingüístiques d'Espanya és un patrimoni cultural que serà objecte d'especial respecte i protecció.»

I l'article 3 de l'Estatut d'autonomia:

³ Vegeu el llibre de Jordi Argelaguet, *El procés d'elaboració de la Llei de política lingüística*. Barcelona: Editorial Mediterrània, 1998.

- «1. La llengua pròpia de Catalunya és el català.
- »2. L'idioma català és l'oficial de Catalunya, així com també ho és el castellà, oficial a tot l'Estat espanyol.
- »3. La Generalitat garantirà l'ús normal i oficial d'ambdós idiomes, prendrà les mesures necessàries per tal d'assegurar llur coneixement i crearà les condicions que permetin d'arribar a llur igualtat plena quant als drets i deures dels ciutadans de Catalunya.
- »4. La parla aranesa serà objecte d'ensenyament i d'especial respecte i protecció».

Aquests són els marges jurídics més amplis que admet el debat, perquè Constitució i Estatut constitueixen un límit a l'acció del legislador. Marges, però, segurament massa estrets per a una qüestió de tantes implicacions com és la normalització del català, i sobretot per a una de les seves manifestacions cabdals, la revitalització del seu ús social. Acudint a la mateixa obra que abans s'ha citat, per il·lustrar aquest espai estret a què fem referència, Modest Prats assenyala amb encert que «(l)a legislació referent a la llengua catalana, que es concreta en la Constitució i en l'Estatut, i que se'n deriva, presenta uns aspectes positius - sobretot si la comparem amb la de situacions anteriors. És gràcies a això que s'ha pogut assegurar la presència del català a l'escola, s'ha consolidat l'edició de llibres i s'ha fet possible l'existència d'algun diari en català, s'han obert a la nostra llengua les portes de la ràdio i de la televisió, i se li ha assegurat una certa presència pública i oficial. Ho diré d'una altra manera: amb la transició democràtica es va aturar el procés d'extinció total a què es trobava abocada la llengua catalana, que s'hauria consumat inexorablement si el dictador tarda uns anys més a morir-se, i es féu possible la recuperació en alguns aspectes prou importants. Em semblaria injust no reconèixer aquest fet, però considero equivocat no denunciar-ne també les limitacions, les ambigüitats, les insuficiències i les contradiccions»⁴.

En aquest sentit cal fer notar, per exemple, en el fet que en la Llei de política lingüística no s'ha establert, almenys amb un caràcter general, l'anomenada disponibilitat lingüística, el deure de coneixement de català o un

⁴ «Meditació ignasiana sobre la normalització lingüística». A: PRATS, Modest; RAFANELL, August; ROSSICH, Albert. *El futur de la llengua catalana*. 7a ed. Barcelona: Empúries, 1995, pàg. 17.

determinat règim sancionador, tal com s'han establert en altre països del nostre entorn cultural i jurídic que tot sovint prenem com a referents⁵.

En segon lloc, aquest pactisme també s'ha traslladat a l'aplicació de la normativa. Podríem parlar en molts casos d'una aplicació pactada o consensuada amb les parts implicades. Només cal consultar els convenis de col·laboració subscrits per la Generalitat (o els diferents organismes que totalment o parcialment en depenen) i altres entitats (col·legis professionals, gremis, altres institucions de l'Estat, etc.)⁶. Com a mínim, aquest és un cas singular de desenvolupament de la legislació, que persegueix bàsicament la implicació d'un ventall ampli de població, o més ben dit, dels diversos agents socials, en la normalització. Fixem-nos, de tota manera, que aquest fet revela també la dificultat amb què topa el desplegament reglamentari de la Llei. Només cal esmentar, a tall d'exemple, tota la polèmica que ha envoltat l'anomenat «decret del cinema», que al final s'ha saldat amb un resultat francament decebedor.

En tercer lloc, el control jurisdiccional de la política lingüística també ha estat singular. La jurisprudència del Tribunal Suprem, en aquest sentit, va tenir una posició inicial especialment reàcia respecte la legislació lingüística. Recordem, com a botó de mostra, el rebuig d'aquest òrgan jurisdiccional respecte de l'exigència del coneixement de la llengua pròpia de la comunitat autònoma per accedir a la funció pública, posició que només va canviar, encara que amb reserves, amb la Sentència del Tribunal Constitucional (STC) 46/1991, de 28 de febrer, que va admetre aquesta possibilitat en declarar constitucional les previsions que contenia en aquest sentit la Llei de funció pública catalana. Una altra mostra, si es vol, la constitueix la qüestió d'ins constitucionalitat que va plantejar el Tribunal Suprem davant del Tribunal Constitucional on exposava una argumentació netament contrària a l'ús del català com a llengua vehicular en l'ensenyament. Posició aquesta que va rebutjar el Constitucional en la Sentència 337/1994, de 23 de desembre.

Com a element símptomàtic, i alhora revelador, diverses sentències es refereixen al català com a llengua «peculiar» de la comunitat,

⁵ Sobre la intervenció en l'àmbit socioeconòmic, en relació amb els països del nostre entorn, es pot consultar l'excel·lent treball d'Antoni Milian Massana, *Público y privado en la normalización lingüística*. Barcelona: Atelier. Institut d'Estudis Autònoms, 2000.

⁶ Vegeu recull d'acords i convenis publicat a cada número de la revista *Llengua i Ús*.

«vernàcula», «singular», «específica», mentre que per al castellà s'empren adjectius com «común» o «general». S'ha de dir que cap denominació d'aquestes no constitueix una denominació legal. Fins dates relativament recents ben poques sentències del Tribunal Suprem sobre qüestions del règim jurídic de les llengües i els drets lingüístics esmentaven normes tan essencials sobre la qüestió com els estatuts d'autonomia o les lleis de normalització lingüística⁷, quan de fet la norma principal a tenir en compte en el raonament havien d'ésser aquestes; com tampoc feien esment a la noció de llengua pròpia, quan aquest concepte deriva directament dels estatuts d'autonomia.

Amb tot això es vol indicar que bona part del conflicte sorgit arran de l'aplicació de la política lingüística es judicialitza ràpidament, tant per la via de la jurisdicció ordinària com per mitjà de la constitucional. El reeiximent d'una determinada política depèn també, en una part considerable, de la interpretació que els tribunals puguin fer del bloc normatiu que s'ha d'aplicar. Per acabar d'il·lustrar-ho prenem un cas que podríem considerar d'una importància pràctica relativa, però des d'un punt de vista simbòlic i emotiu prou rellevant: les sentències relatives a la declaració del català com a idioma oficial d'universitats valencianes; el tenor exacte és la declaració del valencià com a «acadèmicament català». Doncs bé, anul·lat aquest incís pel govern autonòmic valencià, en virtut de la seva capacitat per controlar la legalitat dels estatuts universitaris, i traslladat el conflicte a l'àmbit judicial, una interpretació literalista de l'Estatut de la Comunitat Valenciana va permetre als òrgans jurisdiccionals considerar que la declaració com a oficial d'aquestes universitats del «valencià, acadèmicament català» era antiestatutària (Sentència del Tribunal Suprem –STS– de 20 de novembre de 1992), precisament perquè l'Estatut no preveia aquesta designació. Afortunadament el Tribunal Constitucional rectifica aquesta interpretació, per bé que emparat en l'autonomia de què gaudeixen les universitats (STC 75/1997, de 21 d'abril)⁸. Certament contrasta el catàleg de designacions que emprava el Tribunal Suprem a l'hora d'anomenar les llengües pròpies oficials de les comunitats amb l'argumentació cenyida a la literalitat del text de l'Estatut que fa servir en aquest supòsit.

⁷ Podeu consultar els diversos advertiments que es fan sobre aquesta qüestió a la «Crònica de jurisprudència» de la *Revista de Llengua i Dret*

⁸ PONS PARERA, Eva. «Autonomia universitària i denominació de la llengua pròpia de la Comunitat Valenciana (comentari a la STC 75/1997, de 21 d'abril)». *Autonomies*, núm. 23, 1998, p.193-212.

2.2. Limitacions competencials

El segon element bàsic, i fins i tot diria que definidor, del model de normalització lingüística del català, és la circumstància que es du a terme dins un estat compost en què les competències es distribueixen entre l'Estat i els ens autonòmics. Aquesta situació condiona substancialment totes les iniciatives que emprenguin les institucions de Catalunya. Certament, tot i que el Tribunal Constitucional ha reconegut la competència de la comunitat autònoma en matèries descrites com «abast de la cooficialitat», «contingut inherent al concepte de cooficialitat» o «normalització lingüística» (STC 82/1986, fj. 5 i 6; 123/1988, fj.5; 56/1990, fj. 40; 337/1994, 74/1989, fj.2; o 87/1997, fj.4), el cert és que en totes aquelles matèries competència de l'Estat, aquest és l'encarregat d'«autoorganitzar-se» lingüísticament. Per tant, en totes les matèries en què és competent l'Estat, només de manera mediata pot incidir-hi la legislació autonòmica. En definitiva, la política normalitzadora que estableix la normativa catalana té, amb tots els matisos que es vulgui, el límit del seu propi sostre competencial ⁹.

Posem-ne un exemple (a més a més dels que esmento més endavant): els assentaments del Registre Civil. Aquests, d'acord amb el Reglament del Registre Civil, s'han de fer en castellà (art. 298.6 del Reglament del Registre Civil). Malgrat diversos processos judicials sobre la qüestió, que han cristallitzat en resolucions del Suprem i del Constitucional (STS de 26 de gener de 1993; Interlocutòria del TC 311/1993, de 25 d'octubre), com també recentment del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (STSJC 1166/1999, de 26 de novembre), malgrat una pràctica relativament estesa de redacció en català en els registres civils municipals, a càrrec dels jutges de pau, malgrat el que aconsellaria un cert sentit comú, la veritat és que, en ser un registre estatal, els assentaments es redacten, i s'han de redactar, en la llengua que estableix el seu titular, que és el castellà¹⁰. La

⁹ Com a mostra vegeu sobre aquesta qüestió els treballs de Miguel Ángel Aparicio i Iñaki Agirreazkuenaga, *Jornades sobre la Llei de política lingüística. Barcelona, 19 i 20 de febrer de 1998*. Barcelona: Institut d'Estudis Autonòmics, 1999, pàg. 51-58 i 135-151, respectivament.)

¹⁰ L'obligatorietat de fer els assentaments registrals en castellà ha originat un moviment de protesta d'entitats locals i organitzacions cíviques cada cop més ampli.

distribució de competències condiciona, o limita, radicalment la política de normalització.

Per tot això, i atès el marc actual de distribució competencial, la política lingüística en sentit ampli no solament l'acaba dissenyant la Generalitat, sinó també, i de manera més que notable, l'Estat (Govern i Corts Generals) i el mateix poder judicial.

3. Principis bàsics que fonamenten el dret lingüístic a Catalunya: límits i possibilitats

Tot i que es podria fer una relació més o menys prolixa d'un seguit de nocions que fonamenten el dret lingüístic a Catalunya, a fi de no incórrer en un excés de detallisme agrupem aquest conjunt entorn a tres conceptes essencials, expressats explícitament en la Llei de política lingüística¹¹.

3.1. Llengua oficial

El català és, juntament amb el castellà, llengua oficial a Catalunya. D'acord amb la definició ja tradicional del terme, establerta per la STC 82/1986, de 26 de juny (seguint el Dictamen del Consell Consultiu 35/1982), «una llengua és oficial, independentment de la seva realitat i el seu pes com a fenomen social, quan és reconeguda pels poders públics com a mitjà normal en aquests i entre aquests, i en la seva relació amb els ciutadans, amb plena validesa i efectes jurídics». L'oficialitat vindria a ser, per al que toca al cas català, una norma de mínims lingüístics. Mínims importants, però mínims. Podem establir les conseqüències següents¹²:

¹¹ Un estudi particularitzat i exhaustiu sobre aquesta Llei a DA. *Estudis jurídics sobre la Llei de política lingüística*. Madrid-Barcelona: Marcial Pons. Institut d'Estudis Autònomic, 1999.

¹² Respecte aquesta qüestió cal citar el treball d'Antoni Milian "Ordenament lingüístic". A: *Comentaris a l'Estatut d'Autonomia de Catalunya*. Barcelona: Institut d'Estudis Autònomic, 1988, pàg. 177. També constitueix un punt de referència obligada FONT, Antoni; MIRAMBELL, Antoni; BADOSA, Ferran. «Els conceptes jurídics fonamentals en matèria de dret lingüístic a Catalunya». A: *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana. VI. Àrea 5. Llengua i Dret*. Barcelona: Institut d'estudis Autònomic, 1987, pàg. 111-145.

- La impossibilitat de ser negligit per part del poder públic i, consegüentment, el dret del ciutadà a adreçar-s'hi en la llengua oficial.
- Una mena de presumpció de coneixement per part dels ciutadans. Respecte el castellà la mateixa Constitució ens parla de «deure de coneixement». També val a dir que enlloc es prohibeix que els estatuts d'autonomia continguin aquesta presumpció. El que la Constitució no preveu no vol dir que estigui prohibit.
- Certs drets que els poders públics atenguin al ciutadà en l'idioma que prefereixi (la STC 87/1997, de 24 d'abril, apunta en aquest sentit).
- El deure d'ensenyament de l'idioma dins dels plans d'estudi.

Ens podem preguntar si l'estat actual de la normativa lingüística dóna satisfacció a la doble oficialitat. El català i el castellà són realment iguals quant a la conceptualització de la seva oficialitat? Entenem que la resposta, almenys en una bona colla de sectors, és negativa. Podríem dir que ambdós idiomes són oficials, però el castellà ho és més que el català. Mentre el castellà és «oficial», el català seria «cooficial» (adjectiu emprat en abundant jurisprudència constitucional). Posem-ne alguns altres exemples que també s'han vist davant seu judicial.

a) *El Registre Mercantil*. El Reglament del Registre Mercantil estableix que tots els assentaments del Registre s'han d'efectuar en castellà (art. 36). Per tant, quan un ciutadà vol fer una inscripció en aquest registre, si presenta un document en català, es troba que se li tradueix al castellà. La Sentència 87/1997, de 24 d'abril, ha avalat la correcció constitucional d'aquesta norma. Com ha mantingut Puig Salellas¹³, això suposa una clara desoficialització del català, atès que es nega al ciutadà el dret que un registre públic faci l'assentament en la llengua oficial que ell tria. A més sorgeixen problemes evidents de seguretat jurídica. Amb aquesta bona voluntat, a quina empresa li surt a compte tenir documentació per presentar al registre en català? L'abast de la «desoficialització», a banda de la desigualtat que suposa en ella mateixa considerada, té un influència negativa directa en l'extensió del català en el món de l'empresa.

b) *El Registre de la Propietat Industrial*. Aquest és un organisme estatal. Doncs bé, la llei requereix que tota la sol·licituds d'inscripció i la documentació que

¹³ «Otro ámbito de desoficialización de la lengua catalana». *Revista Jurídica de Catalunya*, 1998, núm.1.

s'hi presenti siguin en castellà. El Tribunal Constitucional en la Sentència 103/1999, de 3 de juny torna a remarcar que això és perfectament constitucional d'acord amb el fet que es tracta d'un òrgan central de l'Estat. La vinculació entre organisme centralitzat i obligatorietat del castellà torna a generar espais on l'oficialitat del català resta en precari.

c) *L'Administració de justícia.* Una observació per l'estil podem fer pel que fa a declaracions que en un moment donat pugui fer un ciutadà que es relaciona amb l'Administració de justícia. Si el funcionari corresponent la recull en castellà en l'acta (emparat en l'article 231.2 de la LOPJ), el declarant haurà de ratificar-se i signar una declaració en una llengua diferent de la que ha fet servir. Aquesta situació també l'ha trobada ajustada a dret pel Tribunal Constitucional (ITC 88/1999, de 12 d'abril). L'oficialitat no suposaria un dret a desenvolupar-se dins l'Administració de justícia en la mateixa llengua que un fa servir? Tornem a trobar, doncs, una nova minva del català com a llengua oficial.

En el mateix sentit, qualsevol document que, per via d'interposició d'un recurs, hagi de tenir efecte, en un òrgan jurisdiccional central de l'Estat ha de ser traduït, amb el consegüent i inevitable endarreriment. Imagineu-vos el volum que pot arribar a tenir un expedient administratiu (informes, resolucions administratives, etc.). Tant el Tribunal Suprem com el Constitucional retornen (i jurisprudencialment així ho tenen establert) tota documentació no redactada en castellà. Hom pot constatar, doncs, la manca d'incentiu a l'activitat jurídicoprocesal en català. La minorització de l'oficialitat es tradueix en detriment de la normalització¹⁴.

Els exemples mostrats, i molts altres que no apuntem, palesen que de l'estat actual normatiu i jurisprudencial es pot desprendre, encara i en uns quants àmbits, una oficialitat de primera i una de segona. Perquè tot allò que depèn de l'Estat, en general, el respecte i la protecció del català queden força bandejats.

¹⁴ De tota manera, aquesta normativa i aquesta pràctica haurà de ser matisada per l'entrada en vigor a l'Estat espanyol de la Carta europea de llengües regionals o minoritàries, que va ser publicada al Butlletí Oficial de l'Estat el 15 de setembre de 2001. De moment, però, la incidència interna ha estat pràcticament nul·la.

D'acord amb el professor Antoni Mirambell¹⁵, i recollint l'experiència dels casos descrits, els trets definidors de l'oficialitat del català haurien de ser els següents:

a) Hi ha d'haver un valor únic d'oficialitat. No hi pot haver una llengua més oficial que una altra.

b) La llengua oficial ha de ser un mitjà normal de relació amb i entre poders públics i ciutadans.

c) La validesa i eficàcia dels actes i negocis jurídics de caràcter públic o privat, realitzats en l'àmbit territorial respectiu. Però també el reconeixement d'efectes extraterritorials quan l'acte té transcendència més enllà de la comunitat autònoma per raó de l'estructura centralista de l'Estat.

d) El dret d'ús de la llengua oficial, tant en l'àmbit públic com privat.

e) Presumpció amb caràcter general del coneixement de la llengua oficial, llevat de determinats casos que s'haurien d'acreditar (exemple, possible indefensió en un judici). Val a dir, però, que la Llei de política lingüística no inclou aquest deure i que el mateix Consell Consultiu de la Generalitat hi va dictaminar negativament (Dictamen 203/1997).

Amb aquest perfil de l'oficialitat podríem parlar no ja de cooficialitat, sinó de doble oficialitat, és a dir, d'una oficialitat igual per a les dues llengües. Per altra banda, una línia cap on crec que s'hauria d'avançar, precisament per al reconeixement ple de l'oficialitat, seria el reconeixement del català dins de les institucions centrals de l'Estat, atès que, de grat o per força, aquestes institucions centrals també són centrals pel que fa a Catalunya. El català no pot ser, doncs, plenament oficial si no constitueix una llengua reconeguda a les Corts Generals (no un dia de l'any al Senat, com passa actualment), a l'Administració de l'Estat i als òrgans centrals del poder judicial. Seria, sens dubte, la via més coherent amb un estat plurilingüe¹⁶.

¹⁵ «El català com a llengua pròpia de Catalunya». *Estudis sobre la Llei de política lingüística*. Barcelona i Madrid: Institut d'Estudis Autònoms, Marcial Pons, 1999, pàg. 65)

¹⁶ Vegeu VERNET, Jaume. «Principios constitucionals y derechos en un estado plurilingüe». A: DE LUCAS, Javier (dir.). *Derechos de las minorías en una sociedad multicultural*. Madrid: Consejo General del Poder Judicial, 1998.

3.2. Drets lingüístics

La Llei de política lingüística, en desenvolupament del concepte d'oficialitat, desplega un ventall de drets per als ciutadans (art. 4.1 LPL). Aquí no entrarem en més detalls i només els apuntarem.

a) El dret a conèixer les dues llengües oficials

b) El dret a expressar-se en qualsevol de les dues llengües oficials, tant en l'àmbit públic com privat.

c) El dret a ésser atès. Aquí s'ha de veure si el dret a ser atès inclou el dret a ser correspost en la llengua que el ciutadà utilitza. Això dependrà en gran mesura de la normativa sectorial que estableixi aquest dret. Així, l'article 36 de la Llei 30/1992 de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú, estableix aquest dret a ser correspost en la llengua que el ciutadà empri.

d) No ésser discriminat per raó de llengua. En tot cas, aquest dret a la no-discriminació no es pot entendre en el sentit que no es puguin adoptar mesures de discriminació positiva cap a la llengua catalana. Per exemple, les subvencions a la cinematografia.

A partir d'aquí, la mateixa Llei de política lingüística i altres legislacions sectorials reconeixen diferents drets lingüístics concretats en àmbits específics. En tot cas, cal tenir present que a l'Estat espanyol els drets lingüístics no són, *a priori*, drets fonamentals, per bé que eventualment algun un dret fonamental pugui tenir un aspecte lingüístic (jurisprudencialment s'ha tractat sobretot el principi d'igualtat i no-discriminació de l'article 14 de la Constitució i l'accés a funcions i càrrecs públics en condicions d'igualtat, de l'article 23 del mateix text)¹⁷.

3.3. Llengua pròpia

Independentment de les bases teòriques en què s'hauria de fonamentar la política legislativa en normalització lingüística (en aquest sentit són de lectura interessant i suggerent les aportacions del professor Branchadell¹⁸), el fet és

¹⁷ MILIAN MASSANA, Antoni. «Derechos lingüísticos y derechos fundamentales en España». *Revista Vasca de Administración Pública*, núm. 30, 1991, pàg. 69-103.

¹⁸ Podeu consultar aquesta visió crítica a la seva obra *La normalitat improbable*. Barcelona:

que el desenvolupament de l'Estatut, primer per mitjà de Llei de normalització lingüística (1983) i després per la nova Llei de política lingüística (1998) opten clarament (i això no vol dir que n'exhaureixin les possibilitats) per treure rendiment de la noció de llengua pròpia que conté l'article 3 de l'Estatut.

Seguint el preàmbul de la Llei «el concepte de llengua pròpia aplicat a la catalana obliga els poders públics i les institucions de Catalunya a protegir-la, a usar-la de manera general i a promoure'n l'ús públic a tots els nivells». La conseqüència que es desprèn de la configuració del català com a llengua pròpia és l'ús amb caràcter general per part de les institucions i poders públics i el mandat de foment i promoció; en definitiva, els dos instruments bàsics per a la normalització lingüística i que la justifiquen jurídicament.

L'article 2 de la Llei de política lingüística delimita el concepte. El català, com a llengua pròpia de Catalunya, és:

a) La llengua de totes les institucions de Catalunya, i en especial de l'Administració de la Generalitat, de l'Administració local, de les corporacions públiques, de les empreses i els serveis públics, dels mitjans de comunicació institucionals, de l'ensenyament i de la toponímia. Pràcticament equival a una declaració d'exclusivitat del català en tots aquests àmbits, llevat de les excepcions que per motius fonamentats pugui establir les normes de desplegament, i respectant sempre els drets lingüístics de les persones.

b) La llengua preferentment emprada per l'Administració de l'Estat a Catalunya en la forma que aquesta mateixa determini, per les altres institucions i, en general, per les empreses i entitats que ofereixen serveis al públic. Per tot el que és àmbit públic de competència estatal i institucions de caràcter privat que ofereixen un servei públic, doncs, la Llei preceptua l'ús preferent del català. La diferenciació entre els dos àmbits s'explica bàsicament per evitar l'extralimitació competencial, i per això estableix "en la forma que aquesta mateixa determini". S'estableix una mena de norma bàsica i es deixa la posada en pràctica a l'Estat.

El concepte de llengua pròpia, doncs, ha esdevingut en la nova llei la base sobre la qual s'articulen els usos preferents, amb expressions com que el català s'ha d'usar "preferentment", "normalment", "almenys", "com a mínim". La normalització lingüística, que també troba com a instrument fonamentador el principi d'oficialitat, es basa essencialment en la declaració de llengua pròpia. Certament el concepte conté unes possibilitats que, per manca d'altres instruments, cal explorar. Però tampoc cal equivocar-se. L'ús del concepte jurídic llengua pròpia - que alguns, potser sense adonar-se de les causes que ens han dut a usar-lo, titllen de conservador, de nacionalista ranci o de poc democràtic o de poc liberal- respon a una mancança de base, això és, l'efectiva igualtat del català i del castellà com a idiomes oficials. Mentre l'Estat no aculli el català com a idioma igualment oficial que el castellà (tal com indicàvem abans), protegint-lo com a idioma normal a Catalunya i traslladant-lo a les institucions centrals, o mentre el català no sigui declarat idioma oficial únic, caldrà cercar les eines jurídiques que permetin avançar en el procés de restitució del català com a idioma propi del país.

4. Un altre exemple a tall de conclusió

En aquest breu treball hem intentat fer algunes pinzellades sobre la potencialitat dels conceptes de dret lingüístic, en especial els que cristal·litzen en la Llei de política lingüística, amb vista a oferir mecanismes que aplanin el camí cap a la normalització del català. De tota manera, també hem vist els límits, desajustaments i contradiccions que hom troba en aquest procés. Per il·lustrar com es manifesta tot això en un cas concret, que ensems ens servirà de conclusió, descriurem la situació d'un àmbit en què l'ús del català és molt feble i en què darrerament hi ha hagut una altíssima litigiositat sobre qüestions d'índole lingüística. Es tracta de la valoració del coneixement de la llengua catalana entre el personal que serveix l'Administració de justícia.

Si ens fixem en el règim d'aquest funcionariat, comprovem que el perfil lingüístic dels diferents cossos que l'integren és del tot heterogeni, fins al punt de ser contradictori. Així, els jutges els merita un punt en l'escalafó tenir un nivell elemental (nivell B) de llengua catalana; els magistrats una mica més. Si tenen altres títols superiors, no els servirà de res, més enllà de saber més bé l'idioma. Els

secretaris judicials, encarregats de l'impuls del procés, no tenen cap punt per coneixement del català: fa un temps els van anul·lar el reglament que establia aquest mèrit. Els fiscals tampoc els n'atorga cap el coneixement del català; als fiscals interins els comptava, però el Ministeri de Justícia els va derogar aquest mèrit. Els advocats de l'Estat tampoc no els dona punts, tenir algun títol de català. En canvi, els lletrats de la Generalitat han de tenir el nivell mitjà de llengua. Els metges forenses tenen 2, 4 o 6 punts per ocupar una plaça, segons tinguin el nivell elemental, mitjà o superior. En la mateixa situació es troben els oficials, auxiliars i agents (personal de suport administratiu de l'oficina judicial), excepte si són interins: llavors se'ls pot demanar un nivell elemental, si són auxiliars, o un de mitjà, si són oficials o forenses, a diferència dels agents, als quals, tot i tenir funcions importants d'atenció al públic, no se'ls exigeix nivell de llengua. En diferent situació es troben els psicòlegs o els pèrits judicials, que han de tenir el nivell C (mitjà), atès que és personal al servei de l'Administració de justícia, però dependent de l'Administració autonòmica. Més enllà del deure moral, els advocats i els procuradors tampoc l'han d'entendre, el català; encara que hagin fet la seva carrera professional a Catalunya. Però si no l'entenen, compte, que es pot produir una situació d'indefensió en la persona a qui representen o defensen.

Així ens trobem en la situació paradoxal que un lletrat de la Generalitat pot presentar un escrit en català (i a més l'hi ha de presentar, com a funcionari de l'Administració autonòmica) i, en canvi, el secretari del jutjat o el jutge no l'han d'entendre, perquè quan van fer l'oposició ningú els va exigir que l'entenguessin. Un ciutadà es pot adreçar en català a un funcionari de justícia, però, si no l'entén, s'ha de fer el càrrec d'assumir, segurament, al seu risc i ventura, la defensa de l'oficialitat del català. Tot aquest batibull, lògicament, contribueix a la confusió i frena fortament la implantació del català.

La situació plantejada no és generalitzable, però és significativa de les condicions jurídiques en què s'ha de dur a terme la normalització, amb un decalatge important entre una planificació adequada i coherent que seria desitjable i una realitat jurídica que no solament no és neutra, sinó que sovint hi posa traves. També és cert, però, que la normalització és un procés i com a tal genera contradiccions entre unes situacions que declinen i unes altres que emergeixen. Hauríem de saber, doncs, si la dinàmica d'ús de la llengua catalana és emergent o,

malgrat tot, continua sent declinant. El que és segur, però, és que per al futur de la llengua catalana no n'hi ha prou que els catalanoparlants tinguin drets: cal atènyer un espai prou *normal* on exercir-los.

[Col·lecció “Documents de Treball”- *Mercator-Drets i Legislació Lingüística*

- 1- La promoció de les llengües minoritàries a la Federació Russa i la prevenció de conflictes interètnics: el cas de Calmúquia- *Marc Leprêtre*
- 2- Els principals conceptes en el reconeixement dels drets lingüístics als estats europeus - *Neus Oliveras*
- 3- L'estatus polític de la llengua romaní a Europa- *Peter Bakker & Marcia Rooker*
- 4- La tutela jurídica des lenghis retoromancis cun particulâr riferiment al câs furlan- *William Cisilino* (en friulà)
- 5- Llengües i institucions a la Unió Europea- *Manuel Alcaraz Ramos*
- 6- Les llengües minoritàries de la Federació Russa- *Eduardo Ruiz Vieytes*
- 7- European linguistic diversity- for whom? The cases of Finland and Sweden- *Jarmo Lainio* (en anglès)
- 8- La ratificació de l'estat espanyol a la Carta europea de llengües regionals o minoritàries- *Santiago Castellà*
- 9- Legislació lingüística i procés de normalització: el cas català a l'Estat espanyol - *Agustí Pou*

[“Working Papers” Collection- *Mercator-Linguistic Rights and Legislation*

- 1- The promotion of minority languages in the Russian Federation and the prevention of interethnic conflicts: the case of Kalmykia- *Marc Leprêtre*
- 2- The main concepts in the recognition of linguistic rights in European states - *Neus Oliveras*
- 3- The main status of the Romani language in Europe- *Peter Bakker & Marcia Rooker*
- 4- The juridical defence of Rhaeto-Romansh languages, with particular reference to the Friulan case- *William Cisilino*
- 5- Languages and institutions in the European Union- *Manuel Alcaraz Ramos*
- 6- Minority languages of the Russian Federation- *Eduardo Ruiz Vieytes*
- 7- European linguistic diversity- for whom? The cases of Finland and Sweden- *Jarmo Lainio*
- 8- The Ratification of Spain of the European Charter for Regional or Minority Languages - *Santiago Castellà*
- 9- Linguistic Legislation and Normalization Process: The Catalan Case in Spain – *Agustí Pou*

Podeu consultar i obtenir la col·lecció a
<http://www.ciemen.org/mercator/index.htm>
You can consult and obtain the collection in
<http://www.ciemen.org/mercator/index-gb.htm>

* Disponible en català, “La diversitat lingüística europea. Per a qui? Els casos de Finlàndia i Suècia”, a El dret a la diversitat lingüística (2002), Col·lecció CIEMEN-Drets lingüístics, Ed. Mediterrània, Barcelona